

Chuyên đề
Nhìn lại cuộc chiến 1954-1975

Nguyễn Hữu Liêm

Nơi bến đò cuối tháng Tư

Những người phụ trách:
Hoài Phi, Ngô Hải
Phạm Thị Hoài

talawas

<http://www.talawas.org>
red@talawas.org

NGUYỄN HỮU LIÊM

Nơi bến đò cuối tháng Tư

Quảng Trị, làng Bích La. Hầu như hằng năm tôi vẫn trở về lại dòng sông Thạch Hãn ở Quảng Trị, đứng bên bờ sông cũ, nơi miếng đất mà 35 năm trước đã từng là căn nhà thơ ấu của tôi. Dòng sông vẫn như xưa. Vẫn đôi bờ, bên lở, bên bồi. Ở nơi mà dòng nước chảy ngang qua vùng đất này, những tháng ngày của hơn 35 năm trước, bao nhiêu bom đạn và máu xương đã đổ xuống đây.

Tôi nhìn dòng nước phản chiếu dưới ánh nắng hè của miền Trung, nhìn kỹ vào từng khoảng bờ đất lở loang lổ, như là nhìn lại chính lòng mình với đầy vết thương từ quá khứ. Tôi nhìn qua bên phải của bụi tre cuốn mình trong gió để coi lại cái hố bom B52 vẫn còn trũng xuống nơi mà nền nhà của tôi đã từng ở đó. Không ai nhìn lại nỗi đau trên ba lần – người ta có nói. Nhưng tôi đã nhìn lại cái hố bom đó, nhìn lại bờ đất lở Thạch Hãn này nhiều hơn là ba bốn lần. Nhìn lại vết thương của mình có lẽ là một phương thức trị liệu tinh thần cho một con người đã đi xa quê nhà nhưng chưa từng rời khỏi quê hương.

Năm nay, một ngày 30 tháng Tư nữa lại về. Tôi nhớ lại trong huyền thoại cổ xưa của Hy Lạp thì cái gì đã xảy ra sẽ xảy ra lần nữa, và lần nữa, trở lại mãi mãi, trong tương lai. Nó sẽ trở lại không phải vì bản chất biến cố chỉ nằm trên bình diện vật thể – mà là của tâm thức. Mọi chuyện ở thế gian từ thực tính là hiện thân của một ý niệm, một thoáng của tâm. Thời quán ý niệm này là khuôn thức cho hiện tượng. Và con người với hiện trạng bị đày đọa vào lịch sử trần gian chỉ là một nét cọ trên bản vẽ của dòng tâm ý vĩnh hằng này.

Vâng! Ngày 30 tháng Tư 1975 là một chuyện đã xảy ra hầu như rất xa vời trong quá khứ. Đã 35 năm rồi còn chi? Nhưng cái tâm ý về sự kiện lịch sử này vẫn còn đó bên ngoài cõi hiện tượng lịch sử. Và tôi đang trải nghiệm trong tôi, với cộng đồng người Việt ở California, một sự dấy động trong tâm ý về câu chuyện tưởng như là không còn nữa.

Tôi nhớ lại mùa Hè năm 1972. Khi dòng Thạch Hãn đã là chiến tuyến mới chia cách đôi bờ. Tôi đã đứng bên ni, nhìn sang bên tê, kẻ thù đâu không thấy, người thân cũng bật dạng tăm hơi. Tôi đã chỉ thấy lấp lánh bóng dáng chính mình phản chiếu dưới mặt nước cùng với lũy tre kia.

Bây giờ là mùa Hè 2010. Có những lần bên bờ biển từ California tôi nhìn về phía Tây, tưởng như là nhìn thấy bờ biển Việt Nam, cũng bên này, bên kia, như cũ, như xưa. Nhưng bến bờ đâu thấy. Tôi chỉ thấy vất vưởng những bến bờ quá khứ vẫn còn chia cách như là một tâm tưởng của cõi vĩnh hằng đứng trên thời gian và không gian hữu hạn. Cái mất, cái còn như là bên bồi bên lở từ một cuộc chiến xưa cũ vẫn hằn sâu như là bờ đất của con sông Thạch Hãn hôm nay.

Mỗi lần dân tộc Việt Nam phải kinh qua một biến cố lớn – như ngày 30 tháng Tư của 35 năm trước – cái được, cái mất đã là một sự bù trừ. Từ chính cá nhân mình, tôi mất hết quá khứ để có được một tương lai khác. Từ lịch sử, dân tộc ta đã bước qua một chân trời ý thức mới mà nhu cầu ngày cũ nay đã không còn. Từ bình diện vĩnh hằng, một thoáng ý niệm về hiện tượng con người Việt Nam đã hoàn tất một thời quán tiến hóa.

Nếu đem tâm lý vui buồn ra làm thước đo thì tôi lại rơi vào vũng lầy của hiện tượng. Nhưng có một điều không thể chối cãi rằng, con người Việt Nam, từ viễn cảnh bên bến bờ California, thì đối với ngày 30 tháng Tư, cái buồn vẫn nặng hơn cái vui. Rất nhiều.

Tôi mất đi căn nhà ấu thơ bên bờ Thạch Hãn để có một nơi chốn khác bên bờ biển California. Một khối rất đông dân ta mất đi cái Sài Gòn cũ để có được các khu phố Little Saigon ở Quận Cam và San Jose. Tôi đã bao lần tự nhủ rằng đừng cố níu kéo cái gì đã mất. Tôi cũng đã viết bao nhiêu lần rằng chúng ta hãy quên đi ngày 30 tháng Tư. Nhưng cái gì tự nó đã xảy ra thì phải đi theo quy luật vượt qua chủ ý con người. Tôi so sánh chuyện này với sự kiện bồi lở của dòng sông đang đe dọa khu vườn nhà ấu thơ, tôi đã cố gắng tìm cách chặn bờ đất, nhưng cuối cùng, như là lịch sử và hoài niệm, nó vẫn như là dòng sông Thạch Hãn cứng đầu và mãnh liệt, vẫn ngang tàng chuyển động theo quy luật vĩnh hằng.

Ít nhất, cho đến khi chính mình và dân tộc có một cái Tôi khác, đứng cao hơn một nấc, để nhìn kỹ vào dòng lịch sử, bên lở bên bồi này, nhìn ra vết thương lòng, công nhận nó là một nỗi đau chung của Việt Nam, không riêng chi mình, không chỉ là hơn, là thua, mà là đôi bờ phải được bao gồm vào tâm ý.

Nhưng với cái tôi đang là, cứ mãi nhìn hố bom, nhìn bờ đất lở của làng xưa, mà quên băng đi rừng, dưới dòng nước kia, vẫn còn đó chuyến đò kiên tâm chở dân làng qua chợ Hòm mỗi buổi chiều. Chuyến đò vẫn còn, dù mái chèo nay đã thay bằng động cơ dầu, với những chiếc nón lá, những gánh rau quả, cuộn lá chuối của bà con. Tôi hình dung ra hình ảnh mạ tôi, em gái tôi đang gánh rau, lá chuối qua sông đi chợ mua mắm ruốc về lò cho con, cho cả nhà. Chuyến đò

sang sông đó, trước và sau 30 tháng Tư 1975, vẫn còn đang nổi lên hai bờ, mãi mãi với dòng chảy thời gian.

Tôi lắc đầu trở về với thực tại, từ giếng hố bom, khu vườn, bờ đất lở để đi lần xuống bãi cát, bước lên mái đò chòng chành. Tôi muốn vượt qua sông này thêm lần nữa. Bác lái đò nhìn tôi cười sún răng trong ngạc nhiên: “Ôi chao, chú Liêm hà! Chú về khi mô rứa?” “Dạ chào bác, tui mới lại trở về.” ■